

 niPublish

FEBRUARY ISSUE

2026

+998 (99) 941-05-21
www.spectrumofdevelopment.com

OLIY TA'LIMDA TALABALARNING AKADEMIK YOZUV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA GENERATIV SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI

Bazarova Yeshoda Shomiljon qizi

Uchtepa tuman 238-umumiy o'rta ta'lim maktabining ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida, xususan, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti (UzDJTU) misolida ingliz tili akademik yozuvini o'qitishda generativ sun'iy intellekt (GenAI) vositalarining metodik imkoniyatlari tadqiq etiladi. Maqolada kognitiv yondashuv asosida ChatGPT, Claude va boshqa neyrotarmoqlarni dars jarayoniga integratsiya qilishning samarali yo'llari, talabalarining lingvistik kompetensiyasini oshirishdagi o'rni va akademik etika masalalari keng qamrovli tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari AI texnologiyalarining talabalar yozma nutqi sifatiga ko'rsatadigan ijobiy ta'sirini statistik ma'lumotlar orqali asoslab beradi.*

Kalit so'zlar: *Oliy ta'lim, ingliz tili metodikasi, akademik yozuv, generativ sun'iy intellekt, ChatGPT, kognitiv yondashuv, akademik etika, UzDJTU.*

Hozirgi raqamlashgan zamonimizda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori oliy ta'lim tizimini ham tubdan transformatsiya qilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli qarori hamda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida xorijiy tillarni o'qitishda innovatsion va intellektual texnologiyalarni joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi.

Chet tillarini o'qitish metodikasida akademik yozuv (Academic Writing) eng murakkab va kognitiv yuklamaga boy nutq faoliyati turi hisoblanadi. Akademik yozuv talabadan nafaqat til grammatikasini mukammal bilishni, balki argumentatsiya, mantiqiy izchillik va manbalar bilan ishlash ko'nikmalarini ham talab etadi. So'nggi yillarda generativ sun'iy intellekt (Large Language Models LLMs) texnologiyalarining paydo bo'lishi ta'lim paradigmasida yangi metodik burilish yasadi. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, an'anaviy yozish darslarida sun'iy intellektni "raqib" emas, balki "kognitiv assistent" sifatida qabul qilish va undan foydalanish metodikasini ishlab chiqish bugungi kun talabidir.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellektning ta'limdagi o'rni bo'yicha dunyo miqyosida bir necha yirik ilmiy maktablar shakllangan. **N. Hockly (2023)** o'z ishlarida sun'iy intellektni "shaxsiylashtirilgan repetitor" (AI-tutor) sifatida tavsiflab, uning real vaqt rejimida

qayta aloqa (feedback) berish funksiyasini yuqori baholaydi. **E. Mollick (2023)** esa talabalarning tanqidiy fikrlashini AI yordamida oshirish uchun "prompt engineering" (buyruqlarni to'g'ri shakllantirish) san'atini o'rganish zarurligini ta'kidlaydi.

Mahalliy metodika maktabida **professor J.Jalolov** chet tili o'qitishning tizimli va izchil bo'lishi lozimligini asoslab bergan. UzDJTU olimlaridan **G.Bojonova, N.Zokirova** va **I.Mirziyotovlar** oliy ta'limda axborot texnologiyalarining pedagogik asoslarini tadqiq etishgan. Biroq, generativ modellarning akademik yozuvni o'rgatishdagi metodik imkoniyatlari O'zbekiston sharoitida hali yetarli darajada monografik darajada o'rganilmagan. UNESCO (2023) tavsiyalarida keltirilganidek, sun'iy intellekt ta'limda inson intellektini inkor etmasligi, balki insonning ijodiy va analitik salohiyatini kengaytirishi lozim.

Ushbu maqolada kognitiv va konstruktivistik yondashuvlar asosida generativ AIdan foydalanishning metodik modeli taklif etiladi. Tadqiqot UzDJTU (O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti) Ingliz tili metodikasi fakultetining 1 va 2-kurs talabalari o'rtasida 2024-2025 o'quv yili davomida olib borildi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **Analitik tahlil:** Mavzuga doir xalqaro va mahalliy adabiyotlarni o'rganish.
2. **Pedagogik eksperiment:** Talabalarning yozma ishlarini AI yordamida tahrirlash (Process-based writing) jarayonini kuzatish.
3. **Statistik tahlil:** Talabalar natijalarini matematik-statistika usullari orqali baholash.

Eksperiment jarayonida talabalar ikki guruhga ajratildi. Nazorat guruhida an'anaviy (o'qituvchi markazli) yondashuv qo'llangan bo'lsa, tajriba guruhida AIdan "maslahatchi" sifatida foydalanildi.

Oliy ta'lim tizimida, xususan, filologik yo'nalishdagi talabalarning akademik yozuv kompetensiyasini rivojlantirish murakkab metodik jarayon bo'lib, u nafaqat lingvistik, balki kognitiv tahlilni ham talab etadi. Ushbu tadqiqot doirasida **O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti (UzDJTU)** Ingliz tili metodikasi fakultetining 1-kurs talabalari ishtirokida pedagogik eksperiment o'tkazildi. Eksperimentning maqsadi generativ sun'iy intellekt vositalarining talabalar tomonidan yaratilgan akademik matnlarning sifatiga (leksik boylik, mantiqiy izchillik va stilistik aniqlik) ta'sirini aniqlashdan iborat.

Eksperiment jarayoni va bosqichlari:

Tadqiqotda jami 50 nafar 1-kurs talabasi ishtirok etdi va ular ikki guruhga ajratildi:

1. **Nazorat guruhi (25 nafar):** Akademik insho yozish jarayonida faqat an'anaviy lug'at va darsliklardan foydalandilar.
2. **Tajriba guruhi (25 nafar):** Yozish jarayonining barcha bosqichlarida (rejalashtirish, tahrirlash, qayta aloqa) ChatGPT va Grammarly kabi AI vositalarini "metodik ko'makchi" sifatida qo'lladilar.

Metodik model: "AI-Scaffolding in Academic Writing"

Tajriba guruhida biz quyidagi uch bosqichli integratsiya modelini qo'lladik:

1-bosqich: G'oyalar generatsiyasi (Ideation). Talabalar tanlangan mavzu bo'yicha Alga "Brainstorming" buyruqlarini (prompt) berishdi. Bu jarayonda talabaning roli AI dan tayyor javob olish emas, balki taklif etilgan g'oyalarni tanqidiy saralashdan iborat bo'ldi. Natijada, talabalarda "oq qog'oz qo'rquvi" (writer's block) bartaraf etildi.

2-bosqich: Matn strukturasi va mantiqiy bog'liqlik (Structural Organization). AI vositalari yordamida talabalar o'z insholarining mantiqiy zanjirini (Introduction -> Body Paragraphs -> Conclusion) tekshirib chiqdilar. Bu bosqichda AI matnning "Cohesion" (mantiqiy bog'liqlik) darajasini oshirish uchun konnektorlar va o'tish so'zlarini taklif etdi.

3-bosqich: Leksik va stilistik transformatsiya (Refining). Talabalar o'zlarining sodda tilda yozgan jumllarini akademik uslubga (Academic Register) aylantirish bo'yicha AI bilan muloqot qildilar. Masalan, "Good results" iborasi o'rniga "Substantial outcomes" yoki "Significant findings" variantlarini tanlash o'rganildi.

Statistik natijalar tahlili:

Eksperiment yakunida talabalarining yozma ishlari IELTS baholash mezonlari (Band Descriptors) asosida o'qituvchilar tomonidan "blind-review" (muallifni bilmagan holda) usulida tekshirildi. Natijalar quyidagicha dinamikani ko'rsatdi:

Jadval 1: UzDJTU 1-kurs talabalari ishtirokidagi eksperiment natijalari

Baholash mezonlari	Nazorat guruhi (Ball)	Tajriba guruhi (Ball)	O'sish (%)
Lexical Resource (Lug'at boyligi)	5.8	7.9	+36%

Coherence & Cohesion (Mantiq)	5.5	7.6	+38%
Grammatical Accuracy (Aniqilik)	6.2	8.1	+30%
Task Response (Mavzuni ochish)	6.0	7.5	+25%

Ushbu raqamlar shuni tasdiqlaydiki, eng yuqori o'sish koeffitsiyenti **Mantiqiy bog'liqlik** va **Lug'at boyligi** yo'nalishlarida kuzatildi. UzDJTU talabalari bilan o'tkazilgan so'rovnoma ko'ra, ishtirokchilarning 84 foizi AI vositalari ularga yangi akademik terminlarni kontekstda o'rganishga yordam berganini ta'kidlashgan.

Muhokama (Discussion):

Biroq, tahlillar shuni ko'rsatdiki, 1-kurs talabalarida Aidan foydalanishda "meta-kognitiv ko'nikmalar" yetishmasligi muammosi mavjud. Ya'ni, ayrim talabalar AI taklif qilgan ma'lumotlarni filtrsiz qabul qilishga moyil bo'lishdi. Shu sababli, biz UzDJTU sharoitida **"AI-Reflective"** metodini joriy etishni tavsiya qilamiz. Bu metodga ko'ra, talaba AI tomonidan tuzatilgan har bir xatoni nima uchun aynan shunday tuzatilganini metodik jihatdan izohlab berishi talab etiladi. Bu esa talabaning mustaqil fikrlash qobiliyatini saqlab qolgan holda texnologiyadan unumli foydalanishni ta'minlaydi.

XULOSA (CONCLUSION)

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oliy ta'limda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini tizimli qo'llash akademik yozuv darslarining samaradorligini o'rtacha **25-30%** ga oshirish imkonini beradi. Biroq, bu jarayonda akademik etika va plagiat masalalari ustuvor bo'lib qolishi lozim.

Xulosa o'rnida quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

1. **AI-Reflective Method:** Talabalarni Aidan tayyor matn ko'chirishga emas, balki AI takliflarini tahlil qilishga o'rgatish.
2. **Curriculum Design:** UzDJTU va boshqa tillarga ixtisoslashgan universitetlarning o'quv dasturlariga "Digital Literacy" va "AI for Academic Success" kabi modullarni kiritish.
3. **Assessment Transformation:** Baholash tizimini faqat yakuniy natijaga emas, balki talabaning matn ustida ishlash jarayoniga (Process-oriented assessment) yo'naltirish.

Sun'iy intellekt pedagog o'rnini bosa olmaydi, biroq u o'qituvchini monoton ishlardan (grammatik xatolarni tekshirish kabi) xalos qilib, talaba bilan ijodiy va strategik ishlashga vaqt yaratadi. Kelajakdagi tadqiqotlar AI vositalarining talabalar nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rnini o'rganishga qaratilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-5117-son qarori.** "Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish... chora-tadbirlari to'g'risida". 2021-yil 19-may.
2. **Jalolov J.J.** Chet tili o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2012. – 432 b.
3. **Bojonova G.E.** Chet tillarni o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2022.
4. **Hockly N.** Artificial Intelligence in English Language Teaching. Modern English Teacher, 2023. Vol. 32(2).
5. **Mollick E.R., Mollick L.** Assigning AI: Seven Approaches for Students, with Prompts. Wharton Interactive Paper, 2023.
6. **UNESCO.** Guidance for generative AI in education and research. Paris: UNESCO Publishing, 2023.
7. **Mirziyotov I.** Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali talabalarning mustaqil ishini faollashtirish. Monografiya, Toshkent, 2020.
8. **Warschauser M.** Digital tools for language learning. Cambridge University Press, 2020.